

KULTURVÄRDEN

SIST I SAGERSKA HUSET

Filantropen som längtade hem

MER ÄN BARA HÖGAR

Sveakungarnas säte i Gamla Uppsala

FINGERFÄRDIGT HANTVERK

Stygn för stygn lagas Dramatens ridå

K

UNDER SAMMA TAK

Ambassaden i Oslo i ny skepnad

FRÅN SKOGSVÅRD TILL ORIENTERING

Fyra skogsentusiaster berättar

STENKISTOR SOM SÄKRAR

Forskningsstationen vid glaciären

Märkliga

MALÖÖREN

ÅTTIO METER PER SEKUND

UNDRAR DU över rubriken? Det är vindstyrkan som den nya oorganiska byggnaden i Tarfala ska klara av utan att blåsa bort, vilket motsvarar orkanstyrka av klass 5. Hur det är löst kan du läsa om i det här numret av Kulturvärden.

Den här gången håller vi oss faktiskt huvudsakligen utomhus. Vi besöker Gamla Uppsala, ett anrikt och spännande område som vi bara har förvaltat sedan 2015. Långt norr om Uppsala hittar vi ön Malören utanför Kalix, en liten men naggande god pärla med en lång historia och ett nyöppnat vandrarhem.

Så traskar vi ut i skogen för att möta lugnet, dofterna och det dunkla ljuset, men framför allt för att prata med fyra personer som berättar om sin relation till just skogen. Vi kliver även innanför dörrarna på den nyinvigda svenska ambassaden i Oslo och besöker också den verkstad där Dramatens enorma ridå renoverats i sommar.

En blandad kompot med andra ord, och lite mer därtill. Så vi hoppas att du ska hitta något som fångar ögat och gör dig nyfiken – och att du får en stunds trevlig läsning om de fastigheter vi vårdar, använder och hållbart utvecklar för dig och alla andra som bor i det här landet.

MIA FERNLUND
chefredaktör

FOTO: JEANETTE HÄGGLUND

Fortsatt fasadrestaurering

FOTO: SFV

Restaureringen av Stockholms slotts fasader har pågått sedan 2011 och just nu förbereds för etapp åtta. Hanna Wistrand, som har varit Statens fastighetsverks biträdande projektledare sedan 2013, vad händer nu?

– Just nu bygger vi ställning mitt framför slottets huvudingång på den västra fasaden mot yttre borggården. Här lagar vi framför allt trasiga stenpartier, men vi ser också över fönster och putsar fasaden.

Är det något speciellt med den här fasaden?

– Ja, den är väldigt speciell eftersom den innehåller så mycket dekorativ sten. Våra stenhuggare har huggit sten i över två år innan vi ens har ställningen på plats. Det är också mer konserveringsarbeten eftersom det är originalsten till stor del. När det gäller karyatiderna, de tio damerna på fasaden, byter vi så lite som möjligt. På fasaden finns också nio blymedaljonger som visar regentlängden från Gustav Vasa till Karl XI.

Kommer besökarna att märka av restaureringen?

– Ja, både besökare och personal. Det är mycket att ta hänsyn till, eftersom det berör huvudingången till slottet och visningsvåningarna. Vi arbetar just nu för att få en tydlighet kring entrén med skyltar och information.

Hur länge kommer fasadrestaureringen att pågå?

– Om allt går enligt plan så är vi färdiga 2036. Då har projektet pågått i 25 år. Vi är många projektledare som går omlott och avlöser varandra genom åren, så nu är det min tur att lämna över stafettpipen till en annan kollega.

MIA FERNLUND

KULTURVÄRDEN NUMMER 3, 2019

Statens fastighetsverk ger ut Kulturvärden fyra gånger per år för att du ska få kunskap om Sveriges kulturarv. SFV:s uppgift är att se till att fastigheternas själ och karaktär lever och bevaras till kommande generationer. Genom staten är du delägare, tillsammans med tio miljoner andra svenskar.

Ansvarig utgivare

Dan Svanell

Chefredaktör Mia Fernlund

Redaktionell produktion

Springtime-Intellecta

Redaktör Johan Wickström

Art Director Sara Bidö

Korrektur Helena Walldow

Texter Åsa Carlberg, Mats

Carlsson Lénart, Kristina

Ekerö Eriksson, Mia Fernlund,

Viktoria Myrén, Thorsten

Sandberg, Maria Ugglå,

Johan Wickström

Foto Pär Bäckström, Melker

Dahlstrand, Raphaël Dautigny,

Hanne Erøy, Jacob Hidemark,

Erik Holmstedt, Jeanette

Hägglund, Joakim Persson/

A och Arkitektkontor, Raphael

Stecksén/Kaffegruppen

Illustration Beata Boucht

Repro Turbin

Tryckeri Norra Skåne Offset

www.sfv.se

issn 1104-845x

Omslaget Fyrtornet på

Malören.

Foto: Pär Bäckström

Kontakta oss

Kundservice www.kulturvarden.prenservice.se eller 08-522 183 52

Redaktionen kulturvarden@sfv.se eller 010-478 70 00

Postadress Kulturvärden, Box 2263, 103 16 Stockholm

6

UTPOSTEN I NORR
Upptäck stillheten på Malören

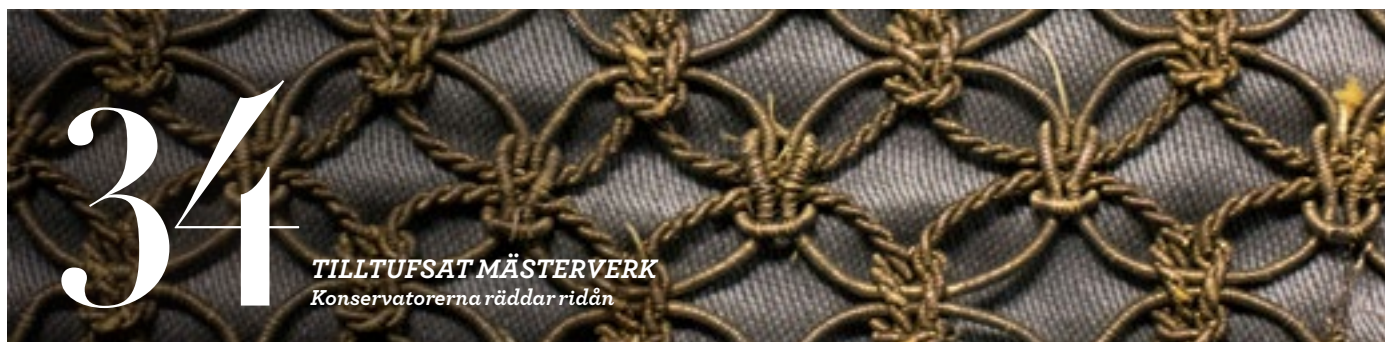
14

ETT MED NATUREN
Fyra entusiaster som brukar vår skog

24

NYTT I GAMLA UPPSALA
Ny teknik blottlägger forntiden

34

TILLTUFSAT MÄSTERVERK
Konservatorerna räddar ridån

BILDEN 5
Forskningsstation med tung förankring

RUMMET 12
Gula salongen på ambassaden i Oslo

ANEKDOTEN 22
Sista privatpersonen i Sagerska huset

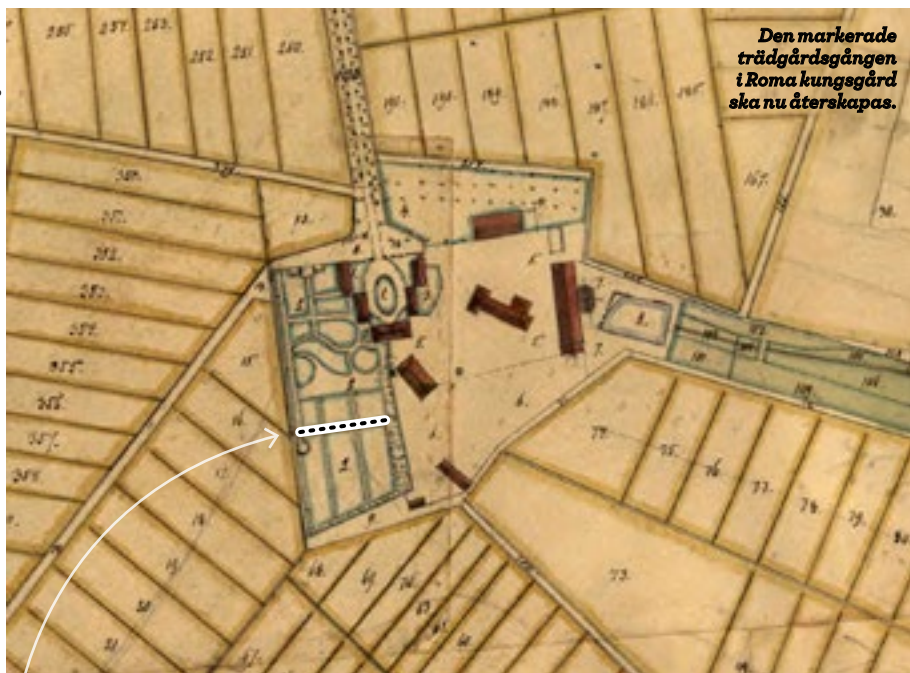
SKISSEN 32
Slottet som förlorade fästet

KRÖNIKA 39
Så värnar SFV världsarvet Birka

KARTA ÖVER ROMA KUNGSGÅRD 1862-1863. J. O. SYLVAN

Den markerade trädgårdsgången i Roma kungsgård ska nu återskapas.

FOTO JACOB HJEMMÅR

NY LYSTER PÅ TESSINSKA PALATSET

UNDER SOMMAREN har Statens fastighetsverk genomfört ett restaureringsarbete av delar av fasaden på Tessinska palatset i Stockholm. Det är den lägre gårdens fyra meter höga sockelväning, inklusive trädgårdens båda fågelburar, som tagits om hand och åter fått fin lyster. Måleriarbetet har genomförts med en linoljefärg, vars recept härstammar från 1700-talet. SFV planerar att fortsätta med Tessinska palatsets sockel 2020.

Romas park får grusad gång

I HÖST FÅR Roma kungsgård på Gotland tillbaka en av sina trädgårdsgångar från 1700-talet. Då startar Statens fastighetsverk arbetet med att återskapa delar av de tidigare trädgårds- och parkanläggningarna med grusgångar och kvarter för att förstärka de kulturhistoriska värdena från 1700- och 1800-talen inom fastigheten. Genom att utveckla parken så att den speglar samma tid som byggnaderna blir det enklare för besökarna att förstå platsen, som idag har många intressanta tidsringar.

– Vi börjar med den gång som avdelar den södra delen från den mellersta och norra delen. Målet är att fortsätta framöver så snart ekonomin tillåter, säger Anders Glassel, kulturarvsspecialist landskap och park vid SFV.

FOTO SFV

FOTO RAPHAEL STECKSEN/KAFFEGRUPPEN

FOTO SFV

VÄSTERÅS ISKÄLLARE BLIR UPPRUSTAD

EFTER ATT Västerås slott eldhärjats 1736 renoverades hela fastigheten – och vid sidan av slottet placerade arkitekten Carl Hårleman en iskällare. Syftet var att kunna förvara färsk livsmedel och drycker eller vad "som hälst eljest kan ditsättas". Nu har iskällaren förfallit och är i akut behov av upprustning. Därför renoverar SFV iskällaren under hösten.

KONFERENS FÖR HÅLLBARA VÄRLDSARV

I BÖRJAN AV september möttes 140 delegater för en nordisk världsarvs-konferens. Temat för mötet var social hållbarhet. Det finns 1 121 världsarv på Unescos lista, varav 15 finns i Sverige, bland annat Drottningholm, Skogskyrkogården, Visby och Birka/Hovgården. Länder som har världsarv ansvarar för att vårda dem för kommande generationer.

KUNGSGÅRDAR SATSAR PÅ MÅNGFALD

DEN BIOLOGISKA mångfalden i Sverige behöver öka. Därför har SFV fått stöd från Jordbruksverket för ett projekt tillsammans med arrendatorerna på tre gårdar: Kungsberg, Svartsjö och Biskops-Arnö. På Kungsberg och Svartsjö har man gjort om 20 hektar skogsmark till hagar och på Biskops-Arnö kommer man att fräsa bort stubbar på strandängarna för att korna ska kunna beta.

Stensäker forskning

IBLAND TAR Martin Persson, teknisk förvaltare vid Statens fastighetsverk, helikopter till jobbet.

– De fastigheter jag jobbar med ligger ibland på udda platser. Som till exempel forskningsstationen i Tarfala, öster om Kebnekaisemassivet på 1 135 meters höjd, där vi just har byggt ett nytt hus.

Landskapet domineras av höga toppar och stora glaciärer. I över 70 år har forskare här mätt glaciärens massbalans – skillnaden mellan hur mycket snö som tillförs glaciären och hur mycket is som smälter.

Övrig klimatforskning pågår också. De tiotal husen från 1960-talet har nu fått sällskap av ytterligare ett, byggt helt i oorganiskt material för att stå emot det tuffa klimatet. Huset har bland annat förankrats med 20 stenkistor med sammanlagt 32 ton sten för att stå emot vindar på uppemot 80 sekundmeter.

– Det är verkligen en extremt utsatt plats att bygga på. Materialet måste dessutom flygas in, berättar Martin Persson.

MIA FERNLUND

Bottenvikens PÄRLA

*Malörens gamla fyr- och lotsplats är en av
landets mest ensliga och säregna platser.
Ett annorlunda resmål för den som söker stillhet,
naturupplevelser och historiska vingslag.*

TEXT Mats Carlsson Lénart FOTO Pär Bäckström

Från luften kan Malören påminna om en hästskeformad stillahavsatoll, fast i Bottenviken.

Kyrkan på Malören används numera endast en gång per år, i samband med kyrksöndagen i juli.

»Kyrkan timrades upp i Kalix men monterades sedan ner och fördes ut hit, stock för stock.«

Fn "sörlänning" tror kanske att Östersjöns innersta del är en skyddad och odramatisk del av världshaven. Men så är inte är fallet. Därom vittnar både gamla multnade skeppsvrak på Malörens stränder och båtresan idag från Kalix till det lilla utskäret, där den åttkantiga kyrkan och det karakteristiska fyrtornet är sjömärken som syns på långt håll.

Men väl i hamn på Malören, efter femton sjömil på öppet hav, blir man genast genomsyrad av lugnet och stillheten som präglar platsen. Känslan av att komma bort från allt är mycket påtaglig på ön, som från luften påminner lite om en söderhavsatoll.

PÅ 1600-TALET BÖRjade fiskare från Torneå och den österbottniska ön Karlö bygga stugor på Malören och när det under andra hälften av 1700-talet inföll en "strömmingsperiod" var Malören under sommarhalvåret en sjudande ö med två byar.

Det var också under denna blomstringstid för Malören som den märkliga kyrkan byggdes. Det är inte alls någon stor byggnad men den är hög, åttkantig och försedd med en spira. Kyrkans utseende speglar både hur stark ekonomin var i området när den byggdes 1769 och

även önskan om ett rejält sjömärke på den svårtillgängliga och flacka ön i havet.

– Kyrkan timrades upp på Säivisnäs i Kalix men monterades sedan ner och fördes ut hit, stock för stock, och sattes upp här på vår trädlösa ö. Det är egentligen ganska enastående, säger Karl-Erik Vikström som vistats på Malören stora delar av året i snart nio decennier.

– När Malören var infrusen och avfolkad på vintern användes kyrkan som förråd för alla fiskredskap på ön. Det låg skötar och andra grejor överallt i kyrkbänkarna. Jag minns själv den tiden.

När Sverige förlorade Finland 1809 innebar det också att de fiskare som haft stugor på ön hamnade på andra sidan gränsen. Ungefär samtidigt var det slut med den stora strömmingsboomen och det var nog rätt tyst ute på Malören även på somrarna. Men i stället ökade sjöfarten i norra Bottenviken under 1800-talet, trots att sjömärken saknades nästan helt.

Karl-Erik Vikström och hans förfäder arbetade med lotsning kring Malören i hundratals år.

EN SOM FICK erfara detta var kapten Hjalmar Blomfelth från Göteborg som i full storm med sin skuta 1835 kapsejsade vid Malören. Hans besättning räddades men när fartyget stötte i slungades kaptenen ner i roderrummet så kraftigt att han dog. Kaptenen fick sin sista vila på Malören.

MALÖRENS HISTORIA

Medeltiden

Malören har just stigit upp ur havet och människor kring Bottenviken tros ganska snart ha börjat fiska vid ön.

1700-talet

Det första sjömärket sätts upp på Malören 1725. Fisket blomstrar. Öns kyrka byggs 1769-70.

1900-talet

1910 dras fyrpersonalen in och 1967 flyttas hela lotsstationen till fastlandet. Ön blir folktom under en större del av året än tidigare.

1600-talet

Fiskare från nuvarande Finland börjar bygga fiskarstugor på Malören. Malören tillhör staden Torneå.

1800-talet

När Sverige förlorar Finland 1809 skiljs Malören från sin "moderbygd" i Torneå. 1837 inrättas lotsstationen och 1851 tänds fyren.

2000-talet

År 2018 öppnas vandrarhemsrörelse i Malörens gamla lotsstuga.

Även om den märkliga kyrkan på Malören är liten kallas den ibland för skärgårdens domkyrka.

Malörens entreprenör Hanna Engström gör i ordning för kommande gäster.

Fyrvaktarhuset har ett eget fyrtorn.

FOTO ERIK HOLMSTEDT

MALÖREN

Storlek: ca 0,5 kvm.

Läge: I Bottenviken, cirka 3 mil sydväst om Haparanda.

Fasta invånare: 0.

Transport: Båt från Erikören i Kalix, ungefär en timmes resa. Reguljär trafik saknas men ska man bo på vandrarhemmet ordnar de transporten.

Logi: Malören Lodge, www.maloren.se

Övrigt: Malören är naturreservat.

Kanske var skeppsbrottet vid Malören en orsak till att saker började hända. Sjömätningar gjordes och 1837 öppnades lotsstation på Malören. 1851 tändes fyren på ön, den första i Bottenviken – en andra blomstringsperiod för Malören hade inletts när lotsar, fyrvaktare och kalixfiskare gjöt liv i ön på nytt. Men när isen låg på vintrarna var Malören öde. Ön har aldrig haft någon fast befolkning, och exempelvis fyrpersonalen levde stadsliv inne i Luleå under de mörka månaderna.

MEN MALÖRENS epok som en levande lots- och fyrplats skulle inte överleva 1900-talet. Redan 1910 drogs fyrpersonalen in.

– Det var möjligt genom att det då nya AGA-ljuset installerades i fyren och det behövdes inte längre nån som ständigt såg till lampan. Lotsarna hann med att se till fyren då och då, säger Karl-Erik Vikström.

1967 flyttades alla lotsar och båtmän från Malören till fastlandet som ett resultat av snabbare lotsbåtar.

Sedan dess har ön vilat i törnrosasömn under större delen av året. Bara under några sommarveckor har Malören levt upp, då de som idag äger eller hyr de gamla stugorna, ofta ättlingar till lotsar eller fiskare, kommer ut och njuter av tillvaron under den sköna solen som lyser nästan dygnet runt. En av dem är snart 88-årige, före detta båtmannen Karl-Erik Vikström, vars släkt varit på Malören i generationer.

– Min farfar Alfred var lotsförman här på 1800-talet och min far var också lots. Mellan lotsningarna hann de fiska ganska mycket men så fort utkiken såg ett fartyg på väg in var de tvungna att springa upp och sätta på sig uniformerna. Jag har varit här ute väldigt mycket, Malören är Bottenvikens pärla, fastslår Karl-Erik.

Men sedan i fjol är det också möjligt för alla som kommer till Kalix att besöka Malören och övernatta på det nya vandrarhemmet som inretts i den gamla lotsstationen, sedan Hanna och Patrik Engström bestämt sig för att försöka göra Malören till en destination.

– Vi har i många år haft en egen stuga här ute och alltid njutit av den här väldigt speciella platsen. En sommarkväll satt vi och sneglade mot lotsstugan och tänkte att det är ju synd att den står tom. Så jag ringde Statens fastighetsverk och frågade om vi fick hyra den, minns Hanna.

DET VAR FÖR två år sen. Sedan dess har själva utkiksrummet blivit en svit med fönster i alla väderstreck, och sju trivsamma gästrum gör att Malören Lodge nu kan ta emot exempelvis

grupper som vill titta på fåglar, måla akvarell eller utöva yoga.

– Ja, vi försöker erbjuda olika aktiviteter och kurser här ute. En annan kategori som kommer hit är fyrentusiasterna, människor som samlar på fyrplatser. De verkar vara fler än man tror, säger Hanna Engström.

Hanna tar emot gäster, lagar mat och sköter det mesta kring själva vandrarhemmet medan Patrik kör båten och sköter de tekniska tingen.

– Som tur är jobbar jag som lärare och har ledigt på sommaren. Jag har alltid använt min tid här ute för att tanka energi i ensamhet. På Malören samlar jag kraft och energi för att sen vara social och positiv. Den möjligheten vill vi även erbjuda andra, säger Hanna.

ÄNNU ÅTERSTÅR MYCKET arbete med att nå ut med budskapet om att det finns en paradisetoll i Bottenviken, lite svårtillgänglig ibland men helt underbar när man väl är där. Patrik och Hanna vill bygga upp något som bidrar till att Malören både bevaras och utvecklas.

– Det enda vi är riktigt oroliga för är hamnen. Det har i år varit svårare än någonsin att komma in till Malören. Inloppet behöver muddras och bryggan renoveras. Det är avgörande för om Malören över huvud taget ska kunna fortsätta vara en levande ö eller inte. *

”EN UNIK PLATS MED UTMANINGAR”

Malören är en unik miljö som även i framtiden måste vara åtkomlig för öbor och besökare, menar Marie Jakobsson, SFV:s förvaltare för Malören.

MARIE JAKOBSSON blev förtjust i kronholmen Malören när hon för första gången besökte ön i juli 2019.

– Det är ju en unik plats. Och det är så roligt att en lokal entreprenör nu satsat på att låta fler komma till Malören.

Samtidigt finns det utmaningar som SFV arbetar med. Hårt väder och vindar sliter på kajerna och hamnen behöver åtgärdas.

– Det finns en utredning om hur vi kan lösa problemen med hamnen, men vad det nu handlar om är finansiering. Här kan inte SFV ensamt ta hela ansvaret utan fler parter måste tillsammans ta ansvar för detta, exempelvis kommunen och länsstyrelsen, understryker Marie Jakobsson.

SFV kommer även att göra andra satsningar på kronholmen i Bottenviken.

– Idag är det ett dieselaggregat som producerar elen till vandrarhemmet. Vi tycker det vore bättre att lösa strömförsörjningen på ett mer miljövänligt och mindre bullrigt sätt, genom solpaneler på lotsstugans tak, säger Marie Jakobsson.

RUMMET: AMBASSADEN I OSLO

En hållbar salong

I **BÖRJAN** AV september återinvigdes Sveriges ambassad i Oslo efter ett års renovering. Syftet har varit att anpassa tidigare tomma ytor i chefsbostaden till kansli. Därigenom ryms nu samtliga funktioner – chefsbostad, representation och kansli – under ett tak istället för två. Ambassaden är mycket välbevarad och har höga kulturhistoriska värden. Representationsdelen, till exempel Gula salongen (bilden), är i stort sett orörd. Här har SFV bara förbättrat ytskikten.

Den svenska staten köpte huset 1906 – ett år efter unionsupplösningen mellan länderna – som bostad åt det svenska sändebudet. Huset, som ligger intill slottet, är uppfört i klassicistisk stil i början av 1870-talet. Uppdraget att bygga om fastigheten gick till arkitekten Fredrik Lilljekvist, som bland annat ritat Kungliga Dramatiska teatern i Stockholm. Hans uppdrag blev att ge huset en svensk karaktär samtidigt som det skulle anpassas till beskickningskansli och bostad. När samtliga funktioner nu åter samlas i huset kan man därför säga att cirkeln är sluten.

Den största delen av renoveringen har genomförts i vindsvåningen där det nya kansliet inryms. Huset har nått full tillgänglighet genom en hiss, en tillgänglighetsanpassad toalett samt ett lyftbord. Exteriört har ett tidigare garage rivits för att ge plats åt en byggnad som rymmer den konsulära expeditionen och en ny entré.

– Det känns väldigt bra att denna förändring kunde möjliggöras. Tillsammans med UD har vi hittat en långsiktig, funktionell och flexibel lösning som samtidigt var ekonomiskt och socialt hållbar, säger Ingrid Eiken Holmgren, generaldirektör för SFV.

ÅSA CARLBERG

FOTO HANNE ERØY

SKOGENS

eldsjälar

Det finns många sätt att uppleva skogen på. Statens fastighetsverk använder, bevarar och tillgängliggör skogar från norr till söder – med hållbarhet i fokus. Möt fyra skogsentusiaster.

TEXT *Viktoria Myrén* FOTO *Melker Dahlstrand*

Granbarkborrarnas framfart är en stor utmaning för SFV, berättar skogvaktaren Fredrik Ellgren.

Viltförvaltaren

”JAKTEN SKAPAR ETT NETTOVÄRDE”

SOM BARN HADE Henrik Lokind nästan inget val – han var tvungen att intressera sig för skogen vare sig han ville eller inte.

– Jag är uppvuxen med den. Jag är född i Värmland och flera nära släktingar har, i generationer, varit yrkesaktiva i skogen. Egentligen är jag den första som inte har jobbat med det, säger Henrik.

Men sedan ett år tillbaka är han viltförvaltare, som konsult åt Svenska jägareförbundet i Stockholms län som arrenderar mark på Bogesundslandet av Statens fastighetsverk.

– Jag är lärare från början, i svenska och filosofi. Nu jobbar jag som gymnasie-lärare två dagar i veckan. Jag kan prata om Nietzsche på förmiddagen och jaga änder på kvällen, säger han.

Uppdraget som viltförvaltare handlar – förutom att erbjuda jakt – framför allt om att förvalta viltstammarna så att de är friska och på en lämplig nivå.

Henrik konstaterar att det är stora

kontraster mellan hans två världar, men att det också finns många beröringspunkter.

– Inte minst jakten väcker en hel del frågor av filosofisk karaktär, både när det gäller relationen mellan människa och natur och frågor av moralisk natur förstås.

– Jag har tänkt jättemycket på hur man moraliskt kan rättfärdiga jakt, och för mig handlar det bland annat om att jakten skapar ett nettovärde till skogen. Mark som jagas har starkare viltstammar än mark som inte jagas.

Henrik ser jakt som ett givande och tagande och jämför med svamplockningen där det kommer nya svampar oavsett om du gör något eller ej.

– Men när det gäller viltvård så jobbar vi aktivt med att exempelvis så en viltåker, eller genom att skapa en biotop som är gynnsam för fasaner. Om du tar ut något från skogen ska du också ge något tillbaka.

Skogvaktaren

”VI FÖRVALTAR ETT ARV FÖR FRAMTIDEN”

– JAG LÄR MIG nya saker hela tiden, trots att jag jobbat för Statens fastighetsverk i tjugo år. Det är det som är så roligt, säger skogvaktaren Fredrik Ellgren.

Naturintresset fanns där tidigt i livet, men det var först när hans pappa började jaga och Fredrik fick följa med honom ut i skogen som intresset verkligen tog fart.

– Det absolut trevligaste är att helt enkelt bara vara i skogen. Ibland när jag varit ute i skogen är det nästan som om jag undrar om jag verkligen jobbar, säger han med ett skratt.

Tillsammans med kollegan Mats Lars-hagen har han ansvaret för 11 000 hektar skog. Just nu handlar den stora utmaningen om granbarkborrarnas framfart.

– Våldigt stora arealer är skadade och det har spritt sig över fastigheterna så arbetet handlar dels om att hitta skadade bestånd, dels om att få någon att avverka träden i tid.

Skogsförvaltningen går hand i hand med klimatfrågan.

– Det handlar inte bara om att vara naturvårdande utan också om att välskötta och snabbväxande skogar binder mer kol och att det vi avverkar kommer till nytta.

Och skogen – ja, han säger att den är otroligt intressant. Både vacker och variationsrik.

– Jag får en lika härlig känsla av ett orört skogsområde som av en produktionsskog med raka, kvistrena stammar på rad. Jag ser ju det stora ekonomiska värdet i produktionsskogen, att här är någon som lagt ner tid och kraft för att få en funktion. När du jobbar med skogsbruk så förvaltar du ett arv för framtiden, konstaterar han.

Orienteraren

”MAN BLIR LITE LITEN I SKOGEN”

– BOGESUND ÄR EN fantastisk skog för orienterare. Det är varierat, detaljerat och orört, säger orienteraren Lena Gumaelius.

Och skogen är stor, så stor att det inte går att ”springa ut den” som det heter på orienterspråk.

– Om du bor någonstans där det bara finns lite närskog kan du varenda sten efter ett tag. Men jag hittar inte här trots att jag bott här i över tjugo år.

Hon började orientera som elva-tolvåring i Eskilstuna, tillsammans med en kompis. Och dagen innan vi träffas slog hon samma kompis på en tävling i Uppsala.

– Orientering är mer än bara en sport, det är ett sammanhang som ger mig energi och kraft.

Det svåra är enligt Lena Gumaelius inte att springa i dåligt väder, det svåra är att sitta inne och ändå ta sig ut.

– Det är attans segt att ta på sig pannlampan på

vintern när det är mörkt, fyra plusgrader och regn. Men när du väl är ute är det härligt.

Samma sak med nattorientering. Motståndet försvinner när hon väl springer.

– Det känns som om det går fortare att springa på natten, jag tror att det beror på att man har andra referensramar då. Skogen får andra proportioner, och regnvatten på vägen kan exempelvis se ut som en sjö.

Skogen är ”en enormt stor del” av Lena, och hon trevar sig fram när hon ska sätta ord på vad den betyder. Dels handlar det om den fysiska biten, behovet av att röra på sig för att må bra, dels handlar det om frid för själen.

– Det låter töntigt, men så är det. Man blir lite liten i skogen och då kanske man tänker på ett annat sätt. Jag är helt säker på att vi behöver naturen som kontrast till våra stillasittande skärmliv, säger Lena.

Naturvårdsspecialisten

”JAG ÄR SOM EN TRÄDGÅRDSMÄSTARE”

– DET SVÅRA MED jobbet är också det som är så stimulerande. Att det ofta inte finns några exakta svar när det gäller skogsskötsel, säger Irene Sivertsson.

Hon är naturvårdsspecialist på Statens fastighetsverk, stationerad i Östersund men med hela Sverige som arbetsområde. Uppdraget handlar om att bidra till en långsiktigt hållbar förvaltning av statens skogar och marker.

– Man är lite som en trädgårdsmästare i sitt trädgårdsland, men det är inte morötter man gallrar och sköter om, utan träd. Och perspektiven är otroligt mycket längre. Det är det som är så häftigt med skogsbruk. Det vi faktiskt gör, det kan vi inte se effekterna av, säger Irene.

Som naturvårdsspecialist är hon spindeln i nätet för naturvärden. Hon samordnar såväl naturvärdesinventeringar som den

naturvårdande skötseln och ser till att kriterierna för FSC-certifieringen följs.

Dagen efter att Irene tar med oss upp i de jämtländska fjällen ska hon till Västerbotten och bolla frågor med skogvaktaren där.

– Jag ska hjälpa honom att bedöma om naturvärdena i ett bestånd är för höga så att det behöver klassas om. Ofta är det solklart att ett område har så höga naturvärden att det inte ska brukas, men i vissa områden är gränsdragningen svårare, säger hon.

Det går inte att ta miste på hennes engagemang i skogen.

– Som många som arbetar i skogen är jag uppvuxen med den. Det är så fint med skogen, för när man har mycket i huvudet och frågor man inte kan besvara, då finns skogen där. Då går man en sväng och ofta lägger oron och bekymren sig tillrätta, säger Irene.

Sedan 1996 bor statsministern i Sagerska huset, en bit bort från Rosenbad. Men under 66 år bodde Vera Sager i fastigheten – filantropen som blev fast i Stockholm efter ryska revolutionen 1917.

TEXT *Thorsten Sandberg* ILLUSTRATION *Beata Boucht*

Anekdoten: Filantropen i Sagerska huset

FRU VERA SAGER var säkerligen mycket nöjd när hon sent en januarinatt 1932 återkom till huset på Strömgatan 18. Ännu en lyckad välgörenhetssoaré till förmån för ryska ortodoxa kyrkan hade genomförts på Grand Hôtel några stenkast bort.

För regin stod som vanligt Vera Sager själv. Soaréen var sedan flera år en tradition som samlade Stockholms societet, medlemmar i den diplomatiska kåren och ryssar i exil.

Innan Vera Sager somnade gick hon kanske igenom vad som hade hänt under den succébetonade kvällen. Musikinslagen med operasångarna Sibirzeff och Moltjanoff, pantomimen till en komposition av Rachmaninoff. En

kavalkad av ryska namn. Knappast förvånande eftersom soaréen var ett stöd för den ryska ortodoxa kyrkan som Vera Sager hade nära band till. Hon var nämligen själv ryska, född 1895 som Vera Nikolajevna Brunner.

HENNES FÖRÄLDRAR VAR den tyskättade diplomaten Nikolaj Brunner och Julia Menkina. Pappans olika diplomatiska uppdrag för Tsarryssland förde familjen jorden runt och Vera lärde sig behärska sju språk.

Genom en slump såg Vera dagens ljus i den svenska huvudstaden.

”Jag föddes i Stockholm. Min pappa placerades strax före min födelse i Peking, men bad att få komma till Stockholm istället. Så kom det sig att jag föddes på Linnégatan 3”, berättade Vera Sager för Svenska Dagbladets Carl Otto Werkelid i samband med hennes 90-årsdag 1985.

Något tidigt minne av Stockholm hade Vera inte. Familjen Brunner drog snart vidare ut i världen. För Carl Otto Werkelid berättade Vera Sager att ”hösten 1917 hade både min mamma och jag arbetat mycket. Vi var trötta och reste till Stockholm för några veckors vila. Sedan hände ju allt så fort i Ryssland, vi kunde inte återvända”.

VERA FYLLDE 22 år det ödesdigra revolutionsåret. Mamma Julia och hennes dotter sökte upp gamla kontakter inom Stockholms diplomatkretsar. Här blev de två strandsatta kvinnorna väl mottagna och hjälpta på alla sätt.

På den diplomatiska arenan figurerade självklart också svenskar, bland dem Leo Sager som var anställd vid utrikesdepartementet. Tycke uppstod mellan Vera och Leo, och 1922 ingick de äktenskap. Samma år flyttade paret in i Sagerska huset som ägdes av Leo.

Släkten Sager var rik. Grunden till familjeförmögenheten var produktion av järnvaror och – så småningom – brännvin samt ett stort skogsbestånd.

Fastigheten vid Strömgatan 18 hade 1880 förvärvats av

Edvard Sager och hans äldre bror diplomaten Robert Sager – Leos far.

När Robert Sager 1888 gifte sig med den danska diplomatdottern Marie Moltke-Huitfeldt stod han som ensam ägare av fastigheten. I Paris – där paret träffats – hade den estetiskt orienterade Robert studerat arkitektur. Detta fick återverkningar på fastigheten. Efter ritningar av honom själv och en fransk arkitekt byggdes huset om i två omgångar på 1890-talet. Förebilderna till exteriören, våningsdispositionerna och interiörerna hämtades från Frankrike.

NÄR ROBERT SAGER avled 1919 ärvdes fastigheten av Leo Sager som bodde där fram till sin död 1948. Vera Sager över-

levde sin man med 40 år, och hade när hon dog 1988 bott 66 år i Sagerska huset – längre än någon annan.

Staten förvärvade fastigheten 1989 och som bekant är Sagerska huset numera statsministerns tjänstebostad. Men fastigheten är med sitt namn för alltid förknippad med släkten Sager. Med diplomaterna Robert Sager och Leo Sager och med filantropen Vera Sager. *

KÄLLOR: Staffan Nilsson, ”Strömgatan 18. Sagerska huset klart för inflyttning” (Kulturvärden 1995:1); Svenska Dagbladets historiska sidarkiv; Carl Otto Werkelid, ”Vera Sagers sagolika värld” (Svenska Dagbladet 24/2 1985); www.verasagersstiftelse.se

»Grunden till förmögenheten var järnvaror och brännvin.«

SVEAKUNGARS

SÄTE

Gamla Uppsala är så mycket mer än sina kungshögar. Under marken ligger en forntida värld dold. Med hjälp av modern teknik blir det osynliga nu åter synligt.

TEXT *Kristina Ekerö Eriksson* FOTO *Jeanette Hägglund*

Gamla Uppsala är ett populärt område, både för dem som vill röra på sig och dem som vill veta mer om forntiden.

Det är svårt att inte fyllas av förundran när man blickar upp mot de väldiga kungshögarna i Gamla Uppsala. Sedan 1400 år tillbaka tronar Västhögen, Mitthögen, Östhögen och Tingshögen på en ås, som ringlar sig fram på den i övrigt platta Uppsalaslätten. Troligen är det sveakungar som begravts här ett par hundra år före vikingatidens början, under en period som kallas för vendeltid (550–800 e.Kr.).

Gravarna är minst sagt stora – bortemot tio meter höga med en diameter på uppemot 80 meter. Varje hög består av omkring 10 000 kubikmeter jord, sand och grus, och beräkningar visar att om hundra man arbetat samtidigt har det tagit hundra dagar att bygga var och en.

Men det är inte bara detta slavarbete som imponerar utan också de gravgävor som härskarna fått

med sig. Två av högarna fick sina innehåll avslöjade redan under 1800-talet. Istället för att mötas av en motsvarighet till Tutankhamuns gravkammare fick arkeologerna nöja sig med brända fragment av den forntida prakten. De döda hade nämligen kremrats på bål tillsammans med sina ägodelar. Ändå går det att urskilja vilken livsstil som värdesattes.

FYND AV BEN från häst, hund och dresserade rovfåglar visar att jakt varit ett högt skattat nöje. Man har tömt dryckesbägare av glas och roat sig med brädspel där spelpjäserna varit tillverkade av elfenben. Fynd av röda granater tros komma från Sri Lanka, och några kaméer av onyx prydda med bland annat en liggande tjur har tillverkats i Konstantinopel, alltså dagens Istanbul.

Men Gamla Uppsala är så mycket mer än sina högar! Det här var sveakungarnas säte, med en storhetstid som varade från mitten av 500-talet e. Kr. till slutet av 1200-talet, alltså under såväl vendeltid

som vikingatid och medeltid. Här anlade härskarna något som kallas för en "central-plats", som inte var någon stad, utan en samlingsplats som var viktig för religion, juridik, handel, hantverk och politik.

Än så länge har arkeologerna bara undersökt en liten del av den forntida värld som ligger dold i marken, men resultaten efter de senaste årens utgrävningar är överväldigande. I närheten av högarna finns spår efter en enorm hallbyggnad, ett gigantiskt stolpmonument, en stor by och tusentals gravar.

MEN HUR SKA besökarna kunna ta del av alla försvunna byggnadsverk? Hur kan man synliggöra det osynliga? Nyligen satte SFV upp skyltar i

Ett guldhänge från vendeltid prytt med röda granater (550–800 e. Kr.) påträffades nära sveakungens stora hall.

området, så att man kan gå en rundtur och ta del av platsens spännande historia i ord och bild. Dessutom finns modern teknik som kan föra besökaren tillbaka i tiden.

Den som vill prova kan följa gångvägen från högarna norrut ett par hundra meter tills man når Kungsgården. Det var här som härskarna en gång höll till och resterna efter deras residens syns bakom den medeltida kyrkan.

I DET HÖGA gräset framträder höga konstgjorda plattåer där husen stått. På en av dem byggdes en av Skandinaviens största hallbyggnader, vid samma tid som högarna. Den 600 kvadratmeter stora hallen var en viktig mötesplats för härskarfamiljen och dess allierade. Här anordnades generösa gästbud och

Odinsborg uppfördes 1899 i nationalromantisk stil. Förr bjöds det på mjöd här, idag står kaffe och mat på menyn.

Med "paddan" framför sig träder bilden av Gamla Uppsala fram, som det såg ut runt år 650 e. Kr.

offerfester till gudarnas ära. Men det var också en plats där eliten kunde diskutera kommande plundringståg och tänka ut krigslistor.

Linda Klementsson, som är chef för museet i Gamla Uppsala, blickar ut över landskapet.

– Framför mig har jag plåtarna, men de ser mest ut som gräsbevuxna kullar. Man får inte känslan av ett palatsområde, säger hon.

Men så tar hon fram den iPad som museet lånar ut till intresserade besökare och på skärmen dyker samma plats upp, med den skillnad att man ser hur stället såg ut på 600-talet. Tekniken kallas augmented reality, förkortat AR, som kan översättas med förstärkt verklighet.

– Det är ju det här man vill lyfta fram! Nu återtas platsen av förhistorien, utbrister

Linda Klementsson och visar upp det tio meter höga huset på skärmen, samtidigt som hon tar ett kliv framåt in i hallens mörka förрум. Efter ytterligare några steg är hon inne i den stora festsalen.

– Här ser man en eld som brinner på golvet, och rök som stiger upp mot rökålet i taket. Väggarna är vitkalkade och prydda med bonader och sköldar. Och här, här sitter drottningen på en tron, berättar

Linda Klementsson medan hon går fram på plattan.

AR-upplevelsen finns som nedladdningsbar app kallad "Augmented history: Gamla Uppsala". Men ännu häftigare är så klart en Virtual Reality-upplevelse, där man sätter på sig en mask och kan vandra in i en tredimensionell värld.

– Därför beställde vi en VR till museet, där besökarna förutom hallen och högarna även kan uppleva det lika gamla stolpmonumentet, som upptäcktes vid utgrävningarna 2013, berättar Linda Klementsson.

STOLP-MONUMENTET bestod av två nästan kilometerlånga rader av höga trästolpar, som en gång prytt av häst- och kohuvuden. För att bygga monumentet användes 270 tallstammar, som placerades ut i stora stenskodda gropar med omkring sex meters avstånd.

Den ena raden löpte några hundra meter öster om högarna, den andra på fältet söder om dem. Ingen vet vad stolpmonumentet fyllde för syfte. Det kan ha varit någon form av gränsmarkering, eller så har stolparna flankerat en processionsväg.

Nu planerar museet i Gamla Uppsala en ny basutställning, som kan förmedla de nya, heta forskningsresultaten om platsens långa historia. För den slutar inte med högarna, hallen och stolpraderna som alla kom till runt år 600.

»Det är ju det här man vill lyfta fram! Nu återtas platsen av förhistorien.«

*Många besökare
njuter av att bara
vandra omkring i
den fina naturen och
blicka ut över den
rika växtiligheten.*

I Gamla Uppsala museum förvaras de 1400 år gamla fynd som hittats i kungshögarna. Nu väntar en ny permanent utställning med anledning av de senaste årens omfattande utgrävningar.

Enligt skriftliga källor hölls stora blot här under vikingatiden (800–1050), där djur och människor offrades till gudarna.

Men under tidig medeltid blåste nya vindar över platsen. När Sverige blivit kristnat uppfördes en stenkyrka i Gamla Uppsala, som så småningom blev en domkyrka när landets första ärkesäte förlades hit. Prästerna trivdes dock inte på detta uråldriga kultställe, som beskrevs som en ”föraktlig och föraktad” plats. I stället bad man påven om lov att få flytta ärkesätet och 1273 blev det verklighet. Några kilometer söder om Gamla Uppsala låg handelsplatsen Östra Aros, där man byggde en ny domkyrka av rött tegel. Inom kort övertog stället namnet Uppsala.

Men Gamla Uppsala glömdes inte bort, tvärtom. Här har kungar som Gustav Vasa hållit flammande tal, och vetenskapsmannen Olof Rudbeck menade på 1600-talet att detta rentav var det sjunkna Atlantis. På 1800-talet samlades studenter här för att dricka mjöd i nationalromantisk anda, och kravaller uppstod 1943 när nazister med fanor i händerna tågade till högarna.

Sammantaget rymmer Gamla Uppsala en komprimerad bild av Sveriges historia, och fynden har inte sinat. Sommaren 2019 upptäcktes två båtgravar från vikingatiden i prästgårdens trädgård. I den ena båten hade den döda begravts med både häst och hund liggande tätt intill. Långt fler upptäckter är nog att vänta – det verkar som att historien aldrig tar slut i Gamla Uppsala. *

BALANS MELLAN BESÖK OCH BEVARANDE

Att förvalta Gamla Uppsala är en balansgång. För Statens fastighetsverk handlar det både om att skydda miljön och att göra den tillgänglig för besökare.

INTE BARA historieintresserade dras till Gamla Uppsala, det gör också de som vill njuta av promenader, jogging och cykelturer i området. Det är ett stadsnära område med vackra omgivningar. Tyvärr har platsens popularitet ett pris. På den lättroderande marken på och kring högarna löper stigar kors och tvärs.

– Slitaget är ett kontinuerligt problem. Vi är måna om att tillgängliggöra högarna, men vill samtidigt skydda dem. Nu har vi stängt av högarna med staket, och man får gå upp med en guide istället. Tidigare har de skadade områdena spärrats av med rep och det kan vara ett alternativ om inte besökarna respekterar staketet, menar landskapsarkitekten Anna Enberg på SFV.

För några år sedan lagades marken på Tingshögen med åsmaterial och gräsarter som passar bättre än de som användes vid tidigare renoveringar. För att binda jorden vid sluttningarna har kokosmattor använts.

MEN DET FINNS faktiskt några som är nöjda över markslitaget – nämligen vildbin och steklar. Den störda och torra jorden på högarna är perfekt att bygga bo i. Och insekter är något som SFV också värnar om, i skötselplanen ingår inte bara att skydda fornlämningarna utan även insekter, örter och svampar.

På åsens väldränerade sydsluttningar trivs backtimjan, backsippa, backklöver och fältmalört. Över blomstren flyger starkt hotade fjärilar som klöversobermal och Thunbergs fältmätare. Den senare är uppkallad efter Carl von Linnés lärjunge Carl Peter Thunberg (1743–1828) som bodde på en gård i Gamla Uppsala. Dessutom växer starkt hotade svampar

Anna Enberg,
*kulturmiljöspecialist
landskap och park.*

som stornopping och trådvaxskivling här.

Men vissa växter vill SFV inte se förökade. Dit hör den gula storväxta ryssgubben, som trivs i den feta matjord som placerades på högarna när de skadats av mopedåkning på 1980-talet.

– Usch, de är inte alls roliga, det är en invasiv ogräsväxt som tar för sig. För att bli av med dem slås partier med ryssgubbe innan blommorna hinner fröa av sig, säger Anna Enberg.

ÖVER LAG GÄLLER att inte rubba balansen och växternas långa kontinuitet i Gamla Uppsala. Därför är vi noga med vilket markmaterial som numera används och vi ser också till att inte örter och gräs ligger kvar på marken i mer än 2–3 dagar efter slåttern, annars får marken extra näring, vilket kan få till följd att icke önskvärda växter dyker upp.

Det är mixen mellan natur och kultur som gör Gamla Uppsalas landskapsbild så unik, och den måste bevaras för framtiden.

SKISSEN: KRONOBERGS SLOTTSRUIN

Rudera et Reliquia peructusta arcis CRONEN =
S: Sigfrido, Tempore Regis Olai Skottkonungh,
Ethnicorum Anno Christi 50

LACVS SANCTVS

Tempore, quæ Boream Numen venerandaque casti
Gratia respexit dogmata sacra ferens;
Gentilis rabies, Stygioque dicata Tyranno
Turba studet teneram mox abolere fidem.
Iras exacuit, Spargit per rura cohortes,
Insontes animas sic dare certa neci.
Christicæ arx prima fuit, tutissimæ receptus
Liber. VI, 8

BERGENSIS in Smalandia, exstructa ab Episcopo

ab initio Christianismi, adversus furorem et vim

02. pro illi nostro tempore infestis

Det bortglömda gränsfästet

I SUECIA ANTIQUA ET HODIERNA, Erik Dahlbergs praktverk, finns Kronobergs slottsruin, graverad i Stockholm 1693. Titeln lyder, i svensk översättning: "Ruiner av det urgamla Kronobergs slott i Småland, uppfört av biskop Sankt Sigfrid på Olof Skötkonungs tid, i början av den kristna tiden, till skydd mot hedningarnas raseri och våld år 1002".

Redan i slutet av 1600-talet hade slottet förfallit och växtligheten tilltagit på den lilla holmen i Helgasjön, utanför Växjö. Efter freden i Roskilde 1658, då Sverige fick Skåne och Blekinge, hade slottet spelat ut sin roll som gränsfäste mot danskarna.

Den som idag besöker platsen kan se att ruinen fortfarande bär spår av den skiss som finns i Suecia Antiqua. Ön är fortfarande ganska lumrig, med ett stort träd i mitten av ruinen. Och sedan 2017 går det att ta sig ut till slottsön på två nya broar, som Statens fastighetsverk har byggt.

Exhibui afflictis, subsidiumque tui.
Sancti SIGFRIDI tonat hinc facundia lingua
Et populo veram pandit ad astra viam.
Concidit iniquitas verbum percussa severis
Vana superstitione fulmina sacra timet.
SPIRITUS ARCTOIS DOMINI REQVIEVIT IN ORIS,
Felicem ut monuit voce Prophetæ prædixit.
Ioh. Bergholm.

HELIGE SIOÖ.

FINLIR

Under sommaren har Dramatens mäktiga originalridå fått ett nytt liv. Stygn för stygn har textilkonservatorer lagat snörmakerier, silkesbroderier och sytt fast nya sidendelar på de slitna partierna.

TEXT Johan Wickström FOTO Melker Dahlstrand

I en gammal verkstadslokal i Armémuseum i Stockholm sitter fem personer och mäter, klipper och syr i sidenstycken. På bordet framför dem ligger Dramatens blågråa ridå på ett bord. 12 meter lång och 9 meter hög fyller den ut varje vrå av rummet. Ridån är tillverkad 1908 i samband med invigningen och är signerad formgivaren Astrid Wesslau.

Bottentyget är kypertväv i kashmirull och ovanpå detta ser vi applikationer av gult siden, snörmakerier i gulmetalltråd och broderier i silke, bland annat 3 156 stjärnor. Och längst ned hänger guldfärgade fransar.

Ett textilt mästerverk som matchar den ståtliga jugendinredningen på Dramaten. Men det har blivit tilltufsats under årens lopp. I drygt 50 år låg

Sidentyget i Dramatens ridå var rejält nedslitet innan konserveringen.

DRAMATENS ORIGINALRIDÅ

BREDD: 12 meter. | HÖJD: 9 meter. | MATERIAL: Blågrå kashmirull.

FORMGIVARE: Astrid Wesslau, 1908.

Tillverkad vid Handarbetets vänner ateljé, Licium.

De nya sidendelarna måttas upp och klipps ut. Därefter sys de fast försiktigt för att dölja de skadade partierna.

ridån undangömd i ett förråd. Den togs ned då teatern målades om 1934 och alla textilier skulle gå i rött. 1988 kom den på plats igen då teatern fick tillbaka sina blå originalfärger. Då hade ridån konserverats och de två halvorna hade även fogats samman till en helhet för att minska det framtida slitaget.

SUSANNA OOM VAR en av dem som återställde ridån på 1980-talet, då som anställd på Riksantikvarieämbetet. Idag står Susanna framför det mäktiga textilverket igen. Efter drygt 30 års flitigt användande har botten tyget fått flera revor, sidentygen är nedbrutna och snörmakeriet har lossnat på flera ställen.

– Titta här, de här lagningarna gjorde vi förra gången. Men då gick vi in undertill och satte dit tygstycken. Idag har det blivit mer slitet och då måste vi täcka över skadade partier för att skydda originaltyget, säger Susanna Oom, en av delägarna i Acta

Konserveringscentrum som fått uppdraget att konservera ridån under tiden som nationalscenen genomgår ett stambyte.

Acta bildades av en grupp konservatorer på Riksantikvarieämbetet då delar av myndigheten utlokaliseras till Gotland 2007. Bland kunderna märks kyrkor och museer.

Företaget ätar sig alla former av inredningstextilier, men det är sällan något i denna skala kommer in.

I DET HÄR uppdraget blev själva lokalfrågan en kritisk faktor: hur hittar man en lokal där man kan lägga upp ett tygstycke som är 110 kvadratmeter?

– Men vi hade lite tur. Vi har kontoret här i Armémuseum, och av en slump så blev denna verkstadslokal ledig under sommarmånaderna, säger Susanna Oom.

Förra gången, 1987, satt hon i en kolkällare på Kastellholmen med skum belysning och sydde i ridån. Denna gång är ljusförhållandena betydligt bättre.

Första etappen är redan klar och gjordes på plats på Dramaten. Då täcktes de slitna sidopartierna in med nytt tyg. Det är sidorna som tagit mest stryk då tyget skrapat emot väggarna när ridån hissats upp och ned.

Nu – i etapp två – är det detaljarbetet som återstår. Först har hela ytan dammsugits försiktigt. Skadade snörmakerier och broderier har justerats. Och nu är det de skadade sidenpartierna som ska åtgärdas.

Susanna och fyra av hennes kolleger lappar över de slitna partierna med matchande

sidentyg inhandlat från England – åtta meter gult och sex meter vitt.

Momenten är desamma: mäta upp ytan som ska täckas på ett mönsterpapper, klippa ut tygstycket, nåla fast det och sedan sy i det – försiktigt med något som liknar kirurgnålar.

– Det är petigast i kanterna, i de rundade hörnen, säger Louise Franzén, som är yngst i gruppen, konservator sedan drygt ett år.

»Det är mycket problemlösning i detaljerna här, det finns inga standardlösningar.«

– Men det är kul. Det är mycket problemlösning i detaljerna här, det finns inga standardlösningar. Varje bit är olika. Och så är jag nära kulturarvet också.

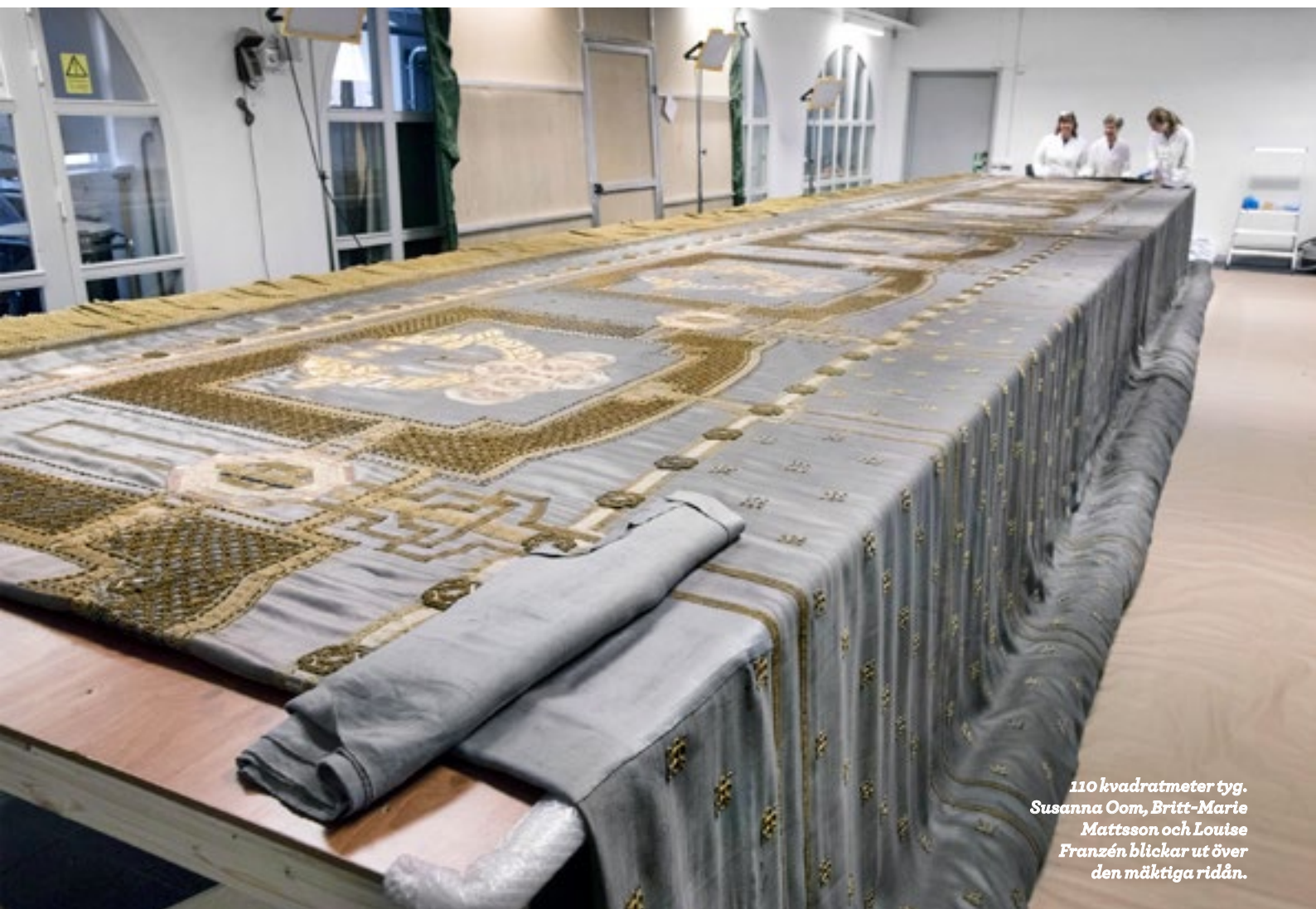
SUCCESSIVT JOBBAR DE sig fram på den stora tygytan. Ett långsamt och tålmodigt arbete ackompanjerat av P1:s sommarpratare – samt den beridna högvakten som punktligt ställer upp sig på Armémuseets gård för avfärd varje dag klockan 12.

Under drygt tre månader kommer man att arbeta. I slutet av augusti går hyreskontraktet ut, där ligger deadline för arbetet. För Susanna blir det bara två veckors semester i år. Mycket ska hinnas med innan allt är klart.

Vi andra får ge oss till tåls till den 12 december då det är nypremiär efter Dramatens renovering. Då ska den stiliga ridån påbörja en ny lång period av arbete i teaterns tjänst. *

DRAMATENS RENOVERING

Mellan april och december 2019 gör Statens fastighetsverk en omfattande renovering på Dramaten. Då kommer alla vatten- och avloppsledningar att bytas ut. I samband med detta kommer SFV även att måla om trapphus och utöka antalet toaletter samt bygga ett helt nytt övermaskineri för bland annat ljus och dekor. Dessutom konserveras orginalridån. Byggprojektet innebär att huset vid Nybroplan är stängt under hösten.

110 kvadratmeter tyg.
Susanna Oom, Britt-Marie Mattsson och Louise Franzén blickar ut över den mäktiga ridån.

FOTO SFV

Halvtid för Skoklosters fönster

PÅ SKOKLOSTERS SLOTT pågår sedan 2012 en renovering av slottets 379 fönster. Nu är ungefär hälften av alla fönster renoverade och arbetet förväntas pågå under många år framöver.

– Vi arbetar utifrån den budget vi får och i nuvarande takt blir vi nog färdiga runt 2028, säger Cecilia Wretling, förvaltare vid Statens fastighetsverk.

Fönstren är av varierad kvalitet men bevaras så långt det går. Varje fönster är unikt och det görs alltid en kvalificerad bedömning av hur mycket som ska restaureras. Så långt det går används traditionella metoder och material. Den blandning av munblåsta glas från olika tidsepoker som sitter i fönstren berättar om slottets historia, och om de måste bytas ersätts de med motsvarande glas.

Målet med renoveringen är att täta fönstren så att de håller längre, vilket också medför bättre inomhusklimat.

GULDREGN ÖVER HELGO-STIPENDIATER

HELGO ZETTERVALLS fond överför varje år pengar till Statens fastighetsverk för främjande av den svenska byggnadskonstens utveckling. I år delar SFV ut drygt 300 000 kronor till nio stipendiater som är verksamma inom arkitekturens område. Stipendierna har bland annat gått till Hanna Erixon Aalto för projektet ”Stadsutveckling utmed blå linjen” samt till Frida Nerdal som skrivit en bok om arkitekten Elsa Sandling.

FOTO SFV

PLATS FÖR OBELISK

SNART KOMMER obeliskan på plats igen på Slottsbacken i Stockholm. I somras sattes bottenstycket dit: en 42-tonssten av bohusslänsk granit. Det tog stenhuggeriet – i Tossene – fem försök innan ett tillräckligt stort block i rätt sten hade hittats. Monteringen av hela obeliskan, som består av 13 delar, sker i höst. Den tidigare obeliskan var i så dåligt skick att den i princip vittrade sönder.

FOTO SFV

FLOTT SANERING PÅ OBBOLA

VID OBBOLA, på Risön utanför Umeå, genomför Statens fastighetsverk en sanering av stålvajrar. Stålvajrarna har legat där sedan 1970-talet då man slutade flotta timmer nerför älvarna. De användes för att bunta ihop timret till flottar så att de kunde styras nedför älven. SFV har hittills rensat bort 40 ton vajer så att de boende ska kunna röra sig utan risk för att fastna.

Birka Hovgården

— ett tillgängligt världsarv

Under sommaren 2019 har underhållet av världsarvet Birka Hovgården kommit i fokus i medierna. Statens fastighetsverk (sfv) har fått kritik för eftersatt skötsel. Vi håller med om att det finns behov av att förbättra underhållet. När sfv tog över ansvaret för världsarvet från Riksantikvarieämbetet (RAÄ) 2015 var underhållet eftersatt. Men sedan övertagandet har sfv gjort stora insatser, framför allt när det gäller anläggningarna. Restaurangen har upprustats liksom kajanläggningen. Flera av byggnaderna har rustats upp och det finns planer på att få till stånd ett vandrarhem på ön.

Just nu pågår en upphandling av driften. När denna är avslutad är avsikten att lägga mer resurser på en långsiktig skötsel av marken. sfv har i samverkan med RAÄ påbörjat ett arbete med att ta fram en skötselplan. Flera av de träd som växer på gravfälten är gamla och riskerar att falla ned och kan skada besökare och fornlämningar. De ändrade klimatförhållandena påverkar också växtligheten.

I KRITIKEN FRAMKOM att det har skett försök till plundringar på Birka. sfv har under de senaste åren fått uppgifter om ett begränsat antal sådana och samtliga har anmälts till länsstyrelsen, som är tillsynsmyndighet. sfv ser mycket allvarligt på alla sådana försök och uppmanar dem som uppmärksammar plundringar att anmäla dem till både polisen och länsstyrelsen. Undersökningar har dock visat att

FOTO SFV

skadorna, utom i några fall, har orsakats av grävlingar, och dessa kommer vi att försöka att avlägsna.

Forskningen om Birka är viktig och vi välkomnar självfallet mer undersökningar av denna unika plats. Det är dock inte vår uppgift att pröva behoven av eller finansieringen för forskning. Vad sfv kan göra är att som markägare underlätta för forskarna och att till exempel uppmuntra offentliga utgrävningar där det finns möjlighet för allmänheten att delta. sfv:s mål för Birka är att platsen ska vara välkommande och tillgänglig för besökare under en så stor del av året som möjligt. Birka ska vara en plats för kunskap, upplevelser och rekreation.

I SVERIGE HANTERAS förvaltningen av världsarv i partnerskap. Ingen aktör har ensamt ansvar för en plats. För att världsarven ska kunna bevaras och utvecklas krävs en god samverkan. Därför finns särskilda världsarvsråd. sfv deltar självfallet i världsarvsrådet för Birka Hovgården. Vi tror att denna svenska modell är viktig att upprätthålla, eftersom den innebär att styrkan byggs i det gemensamma samarbetet mellan myndigheter, kommuner och organisationer.

Vissa kritiker har varit oroliga för att Birka Hovgården ska förlora sin status som världsarv. Vi är övertygade om att denna risk inte finns och kommer att bidra till att minimera den!

JAN OLOV WESTERBERG OCH LENA FLODIN,
fastighetsdirektör respektive kulturarvsspecialist, sfv

*»Styrkan byggs i
det gemensamma
samarbetet.«*

POSTTIDNING B

RETURADRESS Kulturvärden c/o Flowy, Box 15010, 167 15 Bromma

Prenumerera på Kulturvärden eller ändra din prenumerationsadress:

www.kulturvarden.prenservice.se eller ring 08-522 183 52.

Mot en expeditions- och portoavgift på 180 kronor

får du fyra nummer av Kulturvärden.

FOTO RAPHAËL DAUTIGNY

SVENSK DESIGN I PARIS

SÅ HÄR VACKERT kan man bo i en av Statens fastighetsverks nyrenoverade gästlägenheter i Paris om man är konstnär, forskare eller kulturarbetare. Lägenheterna finns i 1500-talsbyggnaden Hôtel de Marle, som Svenska institutet

hyr av SFV. De sex lägenheterna invigdes i början av september och ingår i utställningen Hem x 6, som ska visas under fem år. Utställningen är startskottet för initiativet Swedish Design Moves Paris, ett led i regeringens exportstrategi för att

bredda kännedomen om svensk design. En rad namnkunniga svenska företag står för inredningen i gästlägenheterna, som visar upp svensk design och hantverksskicklighet.

MARIA UGGLA